

7. Мацько Д. Гуманістичні цінності майбутніх учителів зарубіжної літератури: проблеми та шляхи формування: навч.-метод. посібник / Дмитро Мацько ; наук. ред. проф. Л. Ц. Ваховський. — Луганськ : Альма-матер, 2007. — 172 с.

8. Научитель О. Ціннісні орієнтації студентів та психологічні фактори їх формування / О. Научитель // Філософські пошуки. — 1999. — Вип. 9. — С. 39-46.

9. Психология и педагогика: учеб. пособие для вузов / [Сост. и отв. ред. А. А. Радугин; науч. ред. Е. А. Кроткое].— М. : Центр, 2002.— 256 с.

10. Радчук Г. Ціннісні орієнтири сучасного студентства / Г. Радчук, М. Чайнська // Особистість у розбудові відкритого демократичного суспільства в Україні : зб. матеріалів Другої міжнар. наук.-практ. конф. — Дрогобич : Коло, 2005. — С. 374-384.

11. Скотна Н. В. Духовні аспекти становлення фундаментальних цінностей особистості в громадянському суспільстві / Н. В. Скотна // Вища освіта України. — 2004. — № 4. — С. 91-94.

12. Скотний В. Філософія освіти: екзистенція ірраціонального в раціональному : [монографія] / Валерій Григорович Скотний. — Дрогобич : Вимір, 2004. — 348 с.

13. Шемигон Н. Ю. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Н. Ю. Шемигон. — Х., 2008. — 23 с.

ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ З ОЦІНЮВАННЯ ТА САМООЦІНЮВАННЯ ВЛАСНОЇ ПІДГОТОВКИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

УДК: 378.937+378.126+378.14+372.22

Колбіна Л. А.

В статті аналізується проблема залучення студентів до діяльності з оцінювання та самооцінювання власної підготовки щодо формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів. Автором була проведена методика на визначення стану підготовленості вчителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

***Ключові слова:** оцінювання, самооцінювання, формування соціально-ціннісних орієнтацій.*

ПРИБЛИЖЕНИЕ СТУДЕНТОВ К ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОЦЕНИВАНИЯ И САМООЦЕНИВАНИЯ ЛИЧНОЙ ПОДГОТОВКИ К ФОРМИРОВАНИЮ СОЦИАЛЬНО-ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИИ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Колбіна Л. А.

В статье анализируется проблема эмоционального насыщения учебно-воспитательной работы, направленной на освоение будущими учителями начальной школы умений и навыков, которые относятся к формированию социально-ценностных ориен-

тацій у младших школьников. Автором была проведена методика на выявление и выяснение - насколько же будущие учителя начальных классов склонны к педагогической профессии.

Ключевые слова: эмоциональная насыщенность учебно-воспитательной работы, формирование социально-ценностных ориентаций, выявление педагогического такта.

THE ENGAGEMENT OF STUDENTS IN EVALUATION AND SELF-ASSESSMENT FOCUSED ON PRIMARY SCHOOL CHILDREN'S ORIENTATION FORMING

Kolbina L.A.

The article analysis the issue of students' engagement in evaluation and self-assessment focused on orientation forming of primary school children.

The methodology used by the author determines the ability of future primary school teachers for primary school children orientation forming.

Key words: *evaluation, self-assessment, primary school children orientation forming, the formation of primary school children.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими теоретичними чи практичними завданнями обумовлена потребою у визначенні педагогічної умови — залучення студентів до діяльності з оцінювання та самооцінювання власної підготовки щодо формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів, яка сприятиме підготовці майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Система освіти на всіх ступенях її структури повинна ставити за мету формування особистості, яка спроможна оцінити власну підготовку фахівців, які будуть здійснювати виховання і навчання підростаючого покоління. Деякі дослідники (В. Андреева, Є. Бондаревська, І. Ісаєв, С. Кульневич, В. Сластьонін та інші) вважають можливим при підготовці спеціалістів для освітянських закладів у рамках вивчення педагогічних дисциплін спеціально виокремити в якості методологічної основи аксіологічний підхід, котрий надасть процесу підготовки майбутніх учителів ціннісну спрямованість. Особливого значення це набуває, коли мова йде про підготовку майбутніх учителів початкових класів до формування соціально-ціннісних орієнтацій.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Вітчизняні і зарубіжні науковці неодноразово зверталися до даної проблеми, але багаж ідей і конкретних рішень повноцінно не враховує педагогічних умов (залучення студентів до діяльності з оцінювання та самооцінювання власної підготовки щодо формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів) підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є визначення стану підготовленості та залучення студентів до діяльності з оц-

інування та самооцінювання власної підготовки щодо формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Залучення студентів до діяльності з оцінювання та самооцінювання власної підготовки щодо формування соціально-ціннісних орієнтацій молодших школярів — це сукупність узагальнених раціональних прийомів оцінної діяльності, а саме: прийоми цілепокладання оцінного аналізу, порівняння, узагальнення, кожний з яких виконує специфічну функцію, служить формуванню особистісного значення засвоєваних соціальних цінностей і норм, побудові оцінного до них ставлення. Оцінний — це система засвоєних особистістю «соціальних знань»: понять, правил, оцінок, норм, цінностей.

Це підтверджує необхідність застосування у навчальному процесі педагогічних закладів певних засобів і способів, спрямованих на організацію активної оцінної діяльності студентів. Серед них чільне місце повинні займати оцінні завдання: адекватно оцінювати власні вольові прояви у професійній діяльності, уміння адекватно оцінювати власну активність у професійній діяльності і діяльності інших, давати оцінку продуктивності власних досягнень у роботі вчителя початкової школи та їх суспільному значенні, уміння реально оцінювати відношення з іншими. Їх основна функція полягає в послідовному оволодінні і творчому використанні дій та мислительних операцій, необхідних для раціонального оцінювання та осмислювати власні дії, спрямовані на розвиток і удосконалення інших. Використання таких завдань можливо не тільки під час практичних і семінарських занять, але і під час лекцій, особливо коли останні здійснюються на основі проблемного викладу, у формі диспуту, дискусії, спираючись на психологічні дослідження, в яких суб'єкт — і суб'єктивні відносини виділяються, як найбільш значущі в теоретичній моделі оцінно-мислительного акту (Б. Ломов, О. Матюшкін, Я. Пономарьов, О. Тихомиров, Ж. Піаже та ін.) можна вважати, що ефективність формування операціонально-оцінних структур підвищується в комунікативних ситуаціях, що характеризуються сумісною діяльністю, взаємодією і спілкуванням суб'єктів. При цьому використовуються такі методи колективної діяльності, як: бесіда, дискусія, диспут, полеміка, сюжетно-рольова гра, тренінг, вибір яких обумовлений особливостями матеріалу, що викладається, формою занять, які спрямовані на: ставлення з гумором до власних невдач; умінням власно давати оцінку своєму здоров'ю та здоров'ю інших; уміння оцінити, контролювати внутрішні протиріччя, власний емоційний стан; уміти дати оцінку необхідності допомогти іншим, без тиску на особистість; давати самооцінку результатам своєї педагогічної діяльності у порівнянні з світовими досягненнями в освіті; реально давати оцінку власним відчуттям, стану сімейних відносин у сім'ях вихованців; уміння оцінювати знання і уміння дітей берегти красу природи та мистецтва; уміння адекватно оцінювати прояви власної акуратності, а також контролювати розвиток вихованості учнів.

Такі підходи, на наш погляд, допоможуть майбутнім учителям у подальшій, уже практичній, діяльності.

Оцінка педагогами і самооцінка учнями досягнутих у процесі навчання результатів є важливим стимулом навчання. Вони можуть сприяти форму-

ванню мотиву, який тісно пов'язаний з інтересом до учіння, почуттям задоволення від успіхів, радістю від подолання труднощів і досягнення мети.

Оцінка і самооцінка дозволяють встановити відповідність досягнутих у процесі навчання результатів поставленим завданням і завданням навчання, відзначити успіхи учнів, виявити недоліки у їхній навчальній роботі, встановити причини відхилень, проєктувати нові завдання [1].

Слово «оцінка» означає характеристику цінності, рівень чи значення будь-яких об'єктів або процесів. Оцінити — означає встановити рівень чи якість чогось. Стосовно навчально-пізнавальної діяльності оцінка означає встановлення ступеня виконання учнями завдань, поставлених перед ними в процесі навчання, рівня їх підготовки і розвитку, якості набутих знань, сформованих умінь і навичок [1].

Педагогічний суб'єктивізм має різні причини: суб'єктивні нахили, установки, цінності, орієнтації, рівень підготовки, недостатнє знання критеріїв оцінювання тощо. Учитель повинен розуміти це і свідомо намагатися здійснити об'єктивне і реальне оцінювання виконаної учнями роботи.

Термін «самооцінка», хоч уже й став одним з ключових понять у психології особистості й широко використовується для опису поведінки, й досі лишається, по суті, чітко не окресленим. На перший погляд, труднощів у визначенні цього феномена не повинно бути, адже її сутність випливає із самої назви й асоціюється з оцінкою людини самої себе в цілому. Проблеми здебільшого виникають, коли постає потреба у визначенні співвідношення самооцінки з поняттями «Я-концепція», «самосвідомість», «образ-Я», а також «ставлення до себе», «само прийняття» та іншими, котрі досить часто використовуються для пояснення. Наприклад, у І. Кона самооцінка наближається до «Я-образу»; «Я-концепція» становить ядро особистості, на відміну від парціальних самооцінок чи локальних спеціалізованих «образів-Я» [3]. Самооцінку в значенні «Я-образу» використовує і Б. Цокав [8], у значенні уявлення про себе — М. Тульчинський [5]. Не розмежовує такі поняття, як самооцінка, самоставлення та смисл „Я” і В. Столін — у нього вони, по суті, тожні.

Як зазначає С. Пантелеєв, «одне і те ж оціночне судження може втілювати в собі як самооцінку, так і емоційно-ціннісне самоставлення, котрі перебувають у відносинах взаємоперетворення і разом становлять єдність самоставлення як процесу» [7, с. 222].

Значно рідше самооцінка ідентифікується з «образом-Я» [1, 2]. Наприклад, Р. Вріхт, використовуючи два поняття самооцінки і „образ Я”, останній термін застосовує як перший: під час експерименту опис „образу Я” здійснювався шляхом оцінки себе за певними властивостями.

Самооцінка також може ідентифікуватися в цілому з „концепцією Я”. Чимало зарубіжних дослідників встановили, що не існує достатньо обґрунтованих аргументів теоретичного і емпіричного характеру на користь розведення когнітивної і оціночної складових «Я-концепції», а тому «Я-концепція» і узагальнена самооцінка є одним і тим же [1].

Сутність особистості полягає у усвідомленні людиною себе і в певному ставленні до самої себе. Особистість є структурою життєвих смислів суб'єкта: вона — результат роботи свідомості, котра створює шляхом відбору та синте-

зу культурних надбань суспільства власні смисли життєдіяльності. Само-свідомість, завдяки якій людина пізнає себе, оцінює і випрацьовує певне ставлення до себе, дозволяє вносити в процес побудови особистості корективи шляхом адаптації життєвих смислів до власних особливостей.

Одним з важливих факторів, який розкриває багатогранність самосвідомості, є самооцінка. Розуміння її як основного компонента самосвідомості властиве багатьом дослідникам. В. Абдрахманова відзначає, наприклад, що «самооцінка являє собою ступінь в розвитку самосвідомості і проявляється у здатності ставитися до себе критично, співвідносити свої можливості з результатами діяльності не лише згідно з думкою оточення, але й на рівні власних вимог до себе». Л. Бороздіна зазначає, що самооцінка є дуже важливою, якщо не ключовою характеристикою самосвідомості та забезпечує не лише критичну позицію індивіда відносно того, чим він володіє, але й оцінку, з точки зору певної системи цінностей [1]. Є. Савонько розуміє самооцінку як «особливий ступінь в розвитку самосвідомості, передумовою якої є усвідомлення людиною самої себе, своїх фізичних сил, розумових здібностей, вчинків, мотивів і цілей власної поведінки, свого ставлення до оточуючих і до себе, своїх сил і можливостей в досягненні конкретних цілей» [4, с.107.]. Враховуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що самооцінка є характеристикою самосвідомості.

Ми ж вважаємо, що самооцінка як ключова характеристика самосвідомості не може зводитися до «Я-образу» чи самоствавлення. «Я-образ» фіксує знання суб'єкта про себе і пояснює, що я маю та чим володію. Під самооцінкою розуміємо критичну позицію індивіда стосовно того, чим він володіє. Це його оцінка з точки зору певної системи цінностей. Тому самооцінка, на відміну від «Я образу», відповідає на запитання не що я маю, а чого це варте та що це означає. За підсумками самооцінювання формується позитивне чи негативне ставлення до себе – з рисами заперечення чи прийняття.

Знання про себе є необхідним матеріалом для самооцінки, котра, у свою чергу, здатна задати модус самоствавлення. На що, до речі, звертає увагу І. Чеснокова, зазначаючи, що зі змістовою стороною самооцінки пов'язаний розвиток особливої групи психологічних якостей: самоповаги, совісті, гордості [9]. У більш загальній формі цієї думки дотримується й І. Кон [3]: самоповага є похідною від процесу самооцінювання.

Природа загальної самооцінки розглядається під кутом ціннісного ставлення до власного «Я». Загальну самооцінку розуміють як одномірну зміну, що відображає прийняття чи неприйняття суб'єктом себе: тобто, як позитивне чи негативне ставлення до всього, що належить до сфери «Я»; це відчуття власної цінності, яке закладає основу формування особистості і становить її центральне ядро [1].

На неприпустимість такого однобічного трактування суті загальної самооцінки вказує ряд відомих психологів (І. Боязітова, Д. Ольшанський; І. Чеснокова, А. Захарова та інші).

Самооцінка, як і самопізнання, є показником самоствавлення і на думку Д. Ольшанського [6]. Вона має два рівні: усвідомлений, який вклучає, перш за все, знання, і неусвідомлений - переважно емоційний. Емоційна самооцінка достовірно вища від когнітивної.

Особистісні підструктури – це прояви особистості, які реалізують уміння знаходити, обирати серед цінностей культури власні смисли, і, керуючись ними, свідомо будувати свою поведінку та діяльність.

Отже, самооцінка дозволяє, з позицій власного розуміння смислу критично оцінити свої дії, вчинки, ставлення, емоційний стан та зовнішні умови і фактори. Вона може викликати сумніви і незадоволення собою, потребу переосмислення набутого досвіду, що і є передумовою виникнення нового, творчого ставлення до себе й дійсності.

Орієнтування – забезпечує урахування індивідом умов життєдіяльності, необхідних, на його думку, для успішного досягнення мети. Інформація містить як особливості навколишнього середовища, так і рівень знань, умінь, навичок, соціальний досвід, пов'язаний з вирішенням аналогічних завдань у минулому, здібності та інші характеристики особистості. При цьому виявляються й аналізуються приховані причини зовнішніх проявів подій навколишнього середовища шляхом пізнання їх внутрішніх джерел, зв'язків, механізмів розвитку, суті, смислу (реалізується колізійність); осмислюються передумови, закономірності, механізми власної діяльності, поведінки, аналізуються власні можливості, здібності та ін. (здійснюється рефлексивна діяльність), завдяки чому простежується зв'язок цієї умови з попередньою.

Таким чином, залучення студентів до діяльності з оцінювання та самооцінювання власної підготовки щодо формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів може розглядатися як педагогічна умова, тому що – це обставина, яка впливає на формування різних компонентів цієї підготовки і врахування якої є необхідним для забезпечення її ефективності.

З даною метою нами було проведено дослідження за допомогою методики діагностики на виявлення та з'ясування того, наскільки залучають студентів до діяльності з оцінювання та самооцінювання власної підготовки щодо формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

В ньому брали участь студенти факультету початкового навчання у кількості 30 чоловік.

Методика діагностики урахує специфіку професійної діяльності в аспекті нашого дослідження і дає змогу констатувати про цю підготовленість, адже тільки учитель зі сформованими соціально-ціннісними орієнтаціями, який володіє відповідними характеристиками, може сформувати відповідні орієнтації у молодших школярів.

З метою визначення стану підготовленості вчителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів, ми провели опитування серед студентів факультету початкового навчання третіх та п'ятих курсів Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського (м. Одеса).

Результати дають змогу стверджувати, що низький рівень було діагностовано у 69,6% студентів від загальної кількості. На середньому рівні – 21,7% осіб від загальної кількості випробуваних. Та на достатньому – 8,7% осіб від загальної кількості випробуваних.

Також було діагностовано студентів 5 курсу. На низькому рівні склало 57,9% від загальної кількості випробуваних. На середньому рівні було діаг-

ностовано 31,6% студентів від загальної кількості. Та на достатньому рівні було діагностовано 10,5% від загальної кількості студентів у групі.

Висновки з даного дослідження – таким чином, результати дослідження підтверджують, що саме за допомогою тренінгових занять на зазначених курсах відбулося залучення студентів до діяльності з оцінювання та самооцінювання власної підготовки щодо формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку ми вбачаємо в підготовці майбутніх учителів різного фаху до формування соціально-ціннісних орієнтацій у дошкільному віці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бараннік В. Самооцінка та її місце в структурі самосвідомості // Соціальна психологія № 3 (17) 2006. – С. 91-102.
2. Врихт Р. „Образ Я” как подструктура личности // Проблемы психологии личности. - М.: Наука, 1982. - С. 25 - 41.
3. Кон И.С. В поисках себя. Личность и ее самосознание / Кон И.С. - М.: Политиздат, 1984. - 335 с.
4. Савонько Е.И. Возрастные особенности соотношения ориентации на самооценку и оценку другими людьми // Изучение мотивации поведения детей и подростков. - М., 1972. - С. 56-64.
5. Тульчинський М.М. Особенности самооценки и уровня притязаний в позднем возрасте: автореф. дис. для получения науч. степени канд. психол. наук / Тульчинський М.М. - М., 1996. - 19 с.
6. Ольшанский Д. В. „Я - сам!” (Очерк становления и развития детского „Я”). - М.: Знание, 1986. - 93 с.
7. Пантелеев С.Р. Самоотношение как эмоционально-оценочная система // Психология самосознания. Хрестоматия. - Самара: Издательский дом „БАХРАХ-М”, 2000. - С. 208 – 242.
8. Цоков Б. Взаимосвязь между Я-образом и уровнем тревожности // „Психология”. - София, 1984. - №1.- С. 12-19.
9. Чеснокова И.И. Проблема самосознания в психологии / Чеснокова И.И. - М.: Наука, 1977. - 144 с.

ПРОФЕСІЙНЕ САМОСВІДОМЛЕННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Удк: 378

Литвиненко С.А.

В статье рассматривается роль самоосознания при формировании профессиональной компетенции будущих специалистов.

Ключевые слова: профессиональное самоосознание, профессиональная компетентность.

The professional self-awareness in professional competence formation of the future specialists is considered in this article.

Key words: professional self-awareness, professional competence.